

Date: 19th October-2025

**OILA MUHITI VA UNING SHAXS MOTIVATSIYASIGA TA'SIRI ZAMONAVIY
YONDASHUVLAR**

Murodova Farida Shuhrat qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oila muhitining shaxs motivatsiyasiga ta'siri va bu jarayonni o'rganishda qo'llanilayotgan zamonaviy psixologik yondashuvlar tahlil qilingan. Oila insonning ichki motivatsiyasini shakllantiruvchi birlamchi ijtimoiy muhit sifatida ko'riladi. Unda ota-ona munosabatlari, emotsional iqlim va muloqot madaniyati shaxsning o'zini anglashiga, maqsadga intilishiga hamda ijtimoiy faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda integrativ, tizimli, gender va emotsional yondashuvlarning mohiyati yoritilgan hamda O'zbekiston tajribasida oilani mustahkamlash va motivatsiyani oshirishga qaratilgan ijtimoiy dasturlar tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: oila muhiti, motivatsiya, psixologik moslashuv, integrativ yondashuv, gender tenglik, emotsional intellekt, ijtimoiy-psixologik barqarorlik, O'zbekiston tajribasi.

Oila — inson shaxsining shakllanishi, rivojlanishi va motivatsion tizimining asosiy manbai hisoblanadi. Shaxsning hayotga bo'lgan qarashlari, qadriyatlari, mehnatga, ta'limga, jamiyatga munosabati, eng avvalo, oilaviy tarbiya jarayonida shakllanadi. Oila muhitining ijobiy yoki salbiyligi insonning ichki dunyosi, emotsional barqarorligi va maqsad sari intilishida muhim rol o'ynaydi. Shu boisdan, zamonaviy psixologiya va pedagogika fanida oila muhitining shaxs motivatsiyasiga ta'siri dolzarb ilmiy masalalardan biri sifatida o'rganilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida “Yangi O'zbekiston — inson qadri uchun” tamoyili asosida olib borilayotgan islohotlar ham oilani sog'lom ijtimoiy muhit sifatida mustahkamlashga qaratilgan. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, “Sog'lom oila — sog'lom jamiyat poydevoridir”. Demak, oila ichidagi psixologik muhit, kommunikatsiya, o'zaro hurmat va ishonch muhitining darajasi shaxs motivatsiyasi shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Oila muhiti — bu oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar, muloqot, hissiy aloqalar va qadriyatlar tizimidan iborat murakkab ijtimoiy-psixologik tuzilmadir. U nafaqat yashash sharoitlari bilan, balki emotsional iqlim, o'zaro qo'llab-quvvatlash darajasi, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi ishonch orqali belgilanadi.

Ijobiy oilaviy muhitda ulg'aygan bola o'zini qadrlashni, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni, o'z maqsadlariga erishishda qat'iyat ko'rsatishni o'rganadi. Aksincha, ziddiyatli, sovuq yoki beparvo oilalarda tarbiyalangan shaxsda past motivatsiya, ishonchsizlik, tashabbussizlik, hatto ijtimoiy izolyatsiya holatlari kuzatiladi.

So'nggi yillarda oila va shaxs motivatsiyasi masalalariga nisbatan yondashuvlar tobora yangilanib, ularning tahlilida integrativ, tizimli, gender, kognitiv va ijtimoiy-psixologik konsepsiyalar keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuvlarning barchasi oila muhitini murakkab ijtimoiy tizim sifatida tushunish, undagi o'zaro munosabatlar,

Date: 19th October-2025

psixologik iqlim va shaxs rivojlanishi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy asosda tahlil qilishga yo'naltirilgan.

Integrativ yondashuv. Integrativ yondashuv oilani inson psixikasining, ijtimoiy tajribaning va madaniy qadriyatlarning birlashgan ijtimoiy tizimi sifatida ko'radi. Bunda oila nafaqat biologik va iqtisodiy birlik, balki shaxsiy o'sish va o'zini namoyon etish uchun eng muhim psixologik muhit sifatida talqin etiladi. Integrativ modelga ko'ra, shaxs motivatsiyasining kuchi — bu faqat individual xususiyat emas, balki oila ichidagi muloqot sifati, hissiy aloqadorlik va ruhiy qo'llab-quvvatlash darajasining natijasidir.

Tizimli yondashuv. Tizimli yondashuv oilani o'zaro ta'sir qiluvchi elementlardan iborat yaxlit tizim sifatida tahlil qiladi. Unda har bir a'zoning psixologik holati, emotsional barqarorligi va motivatsiyasi butun oilaviy muhit bilan chambarchas bog'liq. Agar tizimning bir qismi — masalan, ota-onalar o'rtasidagi muloqot — buzilsa, bu bola va boshqa a'zolarining ruhiy holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, oilaviy psixologiyada bugungi kunda "o'zaro ta'sir" va "tizim muvozanati" tushunchalari asosiy ilmiy kategoriyalarga aylangan.

Gender yondashuvi. Zamonaviy gender yondashuvi oilaviy muhitda erkak va ayol rollarining tenglik, hamkorlik va o'zaro hurmat asosida taqsimlanishini muhim deb hisoblaydi. O'zaro hurmatga asoslangan muhitda shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchi, ijtimoiy faolligi va motivatsiyasi kuchayadi. Masalan, ayolning oiladagi qaror qabul qilish jarayonida faol ishtiroki farzandlar ongida adolat, tenglik va mas'uliyat tuyg'usini shakllantiradi. Erkakning mehribon, g'amxo'r ota sifatidagi namunasi esa bolalarda hissiy muvozanat va o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Emotsional intellekt va stressga bardoshlilik. Hozirgi psixologiyada emotsional intellekt — insonning o'z hissiyotlarini anglash, boshqarish va boshqalarning his-tuyg'ulariga hamdard bo'lish qobiliyati — motivatsiya bilan bevosita bog'liq. Ota-onaning o'z farzandiga emotsional e'tibori, uning his-tuyg'ularini inkor etmasdan, aksincha, ularni tushunishga urinishlari bola ruhiyatida ishonch hissini uyg'otadi. Bundan tashqari, oilaviy tarbiyada stressga bardoshlilik ko'nikmalarini shakllantirish, ya'ni qiyinchiliklar oldida sabr, moslashuvchanlik va ijobiy fikrlashni o'rgatish shaxs motivatsiyasi uchun muhim hisoblanadi. Bu ko'nikmalar keyinchalik insonning ijtimoiy hayotdagi muvaffaqiyati va kasbiy o'sishida ham asosiy psixologik tayanchga aylanadi.

Raqamli psixologiya va yangi innovatsion usullar. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar oilaviy psixologiya sohasiga ham kirib kelmoqda. Onlayn psixologik maslahatlar, oilaviy terapiya platformalari, emotsional salomatlikni kuzatuvchi mobil ilovalar orqali oilalar o'zaro muloqot va muvozanatni yaxshilash imkoniga ega bo'lmoqda. Bu jarayonlar oilaning psixologik savodxonligini oshirish, shaxsiy motivatsiyani rag'batlantirish va oilaviy konfliktlarning oldini olishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda oilani mustahkamlash, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va shaxs motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash borasida keng ko'lamli siyosiy, ijtimoiy va ma'naviy islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonlarda inson manfaatlarini himoya qilish, oilaning ruhiy va psixologik muhitini yaxshilash,

Date: 19th October-2025

yoshlarni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash asosiy yoʻnalish sifatida belgilangan. Oila jamiyatning poydevori sifatida nafaqat ijtimoiy barqarorlik, balki maʼnaviy uygʻonish, milliy qadriyatlarning saqlanishi va shaxsiy motivatsiyaning shakllanishi uchun ham muhim muhitdir. Shu bois, mamlakatda oilaviy munosabatlarni qoʻllab-quvvatlash, oila aʼzolarining ruhiy sogʻlomligini taʼminlash va psixologik madaniyatni oshirish boʻyicha bir qator tashabbuslar yoʻlga qoʻyilgan.

“Oila” ilmiy-amaliy tadqiqot markazi bu borada markaziy oʻrinni egallab, oilaviy psixologiya, tarbiya, gender tenglik va oilaviy qadriyatlar sohasida ilmiy tadqiqotlar olib bormoqda. Markaz xodimlari tomonidan oila muhitida motivatsiyani oshirish, konfliktlarni bartaraf etish va emotsional iqlimni sogʻlomlashtirishga qaratilgan oʻquv dasturlari ishlab chiqilgan. Shu bilan birga, “Xotin-qizlar agentligi”, “Yoshlar ishlari agentligi” va mahalliy hokimliklar huzurida faoliyat yuritayotgan ijtimoiy xodimlar ham oilaviy muammolarni hal etishda, psixologik maslahatlar berishda va ijtimoiy qoʻllab-quvvatlashda muhim rol oʻynamoqda.

Ijtimoiy himoya tizimi doirasida joriy etilgan “Ayollar daftari”, “Yoshlar daftari” va “Temir daftari” dasturlari oilaning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini taʼminlash bilan birga, ularning ruhiy holatini ham yaxshilashga qaratilgan. Bu dasturlar orqali yosh oilalarga moddiy yordam koʻrsatilishi bilan birga, psixologik treninglar, motivatsion uchrashuvlar va maʼnaviy-maʼrifiy seminarlar tashkil etilmoqda. Ayniqsa, yosh onalar va yangi turmush qurgan juftliklar uchun oʻtkazilayotgan amaliy mashgʻulotlar oilaviy stressni kamaytirish, bir-birini tushunish, hamkorlik va sabr-matoniati oshirishga xizmat qilmoqda.

Mahallalarda faoliyat yuritayotgan psixologlar va ijtimoiy ishchilar oila aʼzolari oʻrtasidagi nizolarni oldini olish, oilaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish, farzand tarbiyasida ota-onalarga yordam berish borasida muntazam ish olib bormoqda. “Oila maktabi” loyihasi doirasida oʻtkazilayotgan oʻquv kurslari orqali ota-onalarga farzand motivatsiyasini oshirish, stressni boshqarish va emotsional intellektni rivojlantirish boʻyicha bilimlar berilmoqda.

Shuningdek, Oʻzbekistonda raqamli texnologiyalar asosida oilaviy psixologiyani qoʻllab-quvvatlash yoʻlga qoʻyilgan. “Oilam.uz”, “Psixolog.uz” kabi onlayn platformalar orqali fuqarolarga bepul psixologik maslahat olish, emotsional salomatlikni baholash va stressni yengish boʻyicha amaliy tavsiyalar olish imkoniyati yaratilgan. Bu jarayonlar oilalarning psixologik savodxonligini oshirish bilan birga, shaxs motivatsiyasini tiklash va mustahkamlashda muhim oʻrin tutadi.

Oʻzbekiston tajribasi shuni koʻrsatmoqdaki, zamonaviy oilaviy siyosat faqat moddiy qoʻllab-quvvatlash bilan cheklanmay, balki psixologik barqarorlik, oʻzaro hurmat va motivatsion iqlimni yaratishga qaratilgan. Oilaning mustahkamligi – shaxsning ichki kuchi, ruhiy barqarorligi va hayotga ijobiy qarashini shakllantiruvchi asosiy omil boʻlib, bu jarayon mamlakatning ijtimoiy taraqqiyotida bevosita aks etadi.

Date: 19th October-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Deci, Edward L., and Richard M. Ryan. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. Springer, 1985.
2. Maslow, Abraham H. Motivation and Personality. Harper & Row, 1954.
3. Mirziyoyev, Shavkat. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2022.
4. To'xliyeva, N. Oila psixologiyasi va tarbiyaning zamonaviy yondashuvlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Hasanov, M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oila institutini mustahkamlash va oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, PQ-4851-son, 2019-yil 2-oktabr.
7. O'zbekiston Respublikasi Xotin-qizlar agentligi. "Ayollar daftari" dasturi to'g'risidagi ma'lumotlar. 2023.
8. Oila ilmiy-amaliy tadqiqot markazi. Oila psixologiyasi va ijtimoiy barqarorlik bo'yicha yillik hisobot. Toshkent, 2024.